

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

JOYCE, JAMES

Stephen Eroul / James Joyce; trad.: Mihai Miroiu. –

București: Editura RAO, 2012

ISBN 978-606-609-253-1

I. Miroiu, Mihai (trad.)

821.111-31=135.1

Editura RAO
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, București, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

JAMES JOYCE
Stephen Hero

© Editura RAO, 2012

2012

ISBN 978-606-609-253-1

PE URMELE LUI DAEDALUS¹

Manuscrisul incomplet al romanului *Stephen Eroul* este alcătuit din 361 de pagini care se află în posesia Harvard College Library, douăzeci și cinci de pagini care se află la Yale University Library și cinci pagini care se află la Cornell University Library, în total 391 de pagini manuscrite. Joyce a început să scrie romanul *Stephen Eroul* în februarie 1904 și l-a încheiat la sfârșitul lunii iunie sau iulie 1905, când a abandonat manuscrisul. În cursul anului 1907, el s-a consacrat scrierii romanului *Portret al artistului la tinerețe*. Sylvia Beach, editorul parizian al romanelor lui Joyce, a fost cea care a lansat povestea potrivit căreia Joyce ar fi aruncat în foc manuscrisul romanului *Stephen Eroul* și că soția acestuia, Nora, l-ar fi recuperat smulgându-l din flăcări: „Când manuscrisul i-a fost înapoiat autorului, după ce fusese respins de al douăzecilea editor, acesta l-a aruncat în foc, de unde doamna Joyce, cu riscul de a-și arde mâinile, a salvat aceste pagini”². Herbert Gorman

¹ Personaj din mitologia greacă, Daedalus a construit un labirint și a inventat aripile cu care a reușit să scape din captivitate. Stephen Daedalus este protagonistul romanului *Portret al artistului la tinerețe* și unul dintre personajele principale ale romanului *Ulise*.

² *Catalogue of a Collection Containing Manuscripts and Rare Editions of James Joyce, a Few Manuscripts of Walt Whitman, & Two Drawings of William Blake Belonging to Miss Sylvia Beach and for Sale at Her Shop*, Shakespeare and Co., Paris, f. d., p. 6. *Stephen Eroul* nu a fost trimis niciodată vreunui editor.

afirmă că manuscrisul romanului *Stephen Eroul* a fost aruncat în foc în 1908¹, ceea ce reprezintă o dată imposibilă. Mai întâi, trebuie precizat că nu manuscrisul romanului *Stephen Eroul* a fost aruncat în foc și că nu Nora a fost aceea care a smuls manuscrisul din flăcări. Theodore Spencer, în „Introducerea“ sa la prima ediție a romanului *Stephen Eroul*, subliniază că nici o pagină din manuscris nu prezintă indicii că ar fi fost arsă. Manuscrisul aruncat în foc era o primă versiune a romanului *Portret al artistului la tinerețe*. Richard Ellmann identifică în mod corect manuscrisul ca fiind acela al unei prime versiuni a *Portretului...* și tot el identifică și persoana care a salvat manuscrisul ca fiind sora lui Joyce, Eileen Schauerek. Ellmann datează incidentul ca având loc în 1911². La 6 ianuarie 1920, într-o scrisoare adresată lui Harriet Shaw Weaver și trimisă acesteia împreună cu un exemplar din *Portret al artistului la tinerețe*, Joyce a oferit propria sa relatare cu privire la arderea manuscrisului:

Originalul „original“ [al *Portretului...*] l-am rupt în bucățele și l-am aruncat în sobă acum vreo opt ani, într-un moment de furie din cauza necazurilor de pe urma volumului *Oameni din Dublin*. Resturile arse de foc ale manuscrisului au fost salvate de o brigadă de pompieri alcătuită din membri ai familiei și adunate într-un cearșaf vechi, unde au stat câteva luni. După aceea, le-am rânduicit și le-am aranjat cum am putut mai bine, și rezultatul este prezentul manuscris [textul olograf aflat la Dublin].³

Stephen Eroul a fost publicat pentru prima oară de editura New Directions Books, în 1944. Romanul, editat de Theodore Spencer,

¹ Herbert Gorman, *James Joyce*, Farrar & Rinehart, New York, 1939, p. 196.

² Richard Ellmann, *James Joyce*, Oxford University Press, New York, 1982, p. 325.

³ James Joyce, *Letters*, 1:136.

cuprindea versiunea tipărită a celor 361 de pagini de manuscris aflate la biblioteca Harvard College. În 1955, la acest text au fost adăugate cele douăzeci și cinci de pagini aflate la Yale University Library. Aceste douăzeci și cinci de pagini prezentau serioase lacune, care au fost ulterior completate, în 1959, prin adăugarea altor cinci pagini din colecția Cornell University Library, și ediția finală a fost publicată în 1963.

Titlul original al cărții, *Stephen Hero*, este parțial inspirat, potrivit spuselor lui Joyce, de „acea veche baladă englezească *Turpin Hero*, care începe la persoana întâi și se termină la persoana a treia“¹. Numindu-și personajul principal „Daedalus“, un nume pe de o parte moștenit de la tatăl irlandez al lui Stephen și pe de altă parte atribuit de autorul irlandez al narațiunii, Joyce evocă un creator mitologic antic, și astfel protagonistul cărții întruchipează un mesaj cu adânci reverberații în cultură. Daedalus este descendent al legendarului artist și, totodată, un nume pe care Stephen îl poate onora numai dacă va putea să influențeze viitorul prin creația sa. Ca erou, Stephen este doar un adolescent; ca artist, el este deja adult. În aceasta constă, probabil, deosebirea esențială dintre cele două faze ale carierei sale ilustrate de *Stephen Eroul* și de *Portret al artistului la tinerețe*. Înainte de a reliefa diferențele dintre cele două romane, este necesar să examinăm conținutul celui pe care scriitorul irlandez l-a creat mai întâi.

Romanul conturează portretul lui Stephen Daedalus, un tânăr de optsprezece sau nouăsprezece ani care ne este înfățișat ca student în primul și cel de-al doilea an de studii la colegiul iezuit University College din Dublin, în preajma anului 1900. Tatăl lui Stephen, Simon Daedalus, este un gentleman scăpătat. El descinde dintr-o familie înstărită din Cork, la fel ca și tatăl lui Joyce, care a inspirat acest personaj. Simon Daedalus a irosit averea familiei, astfel încât în

¹ *A Portrait of the Artist as a Young Man*, Alfred A. Knopf, New York, 1991, p. 219.

momentul în care începe acțiunea romanului el nu dispune de nici o sursă de venit, își neglijează obligațiile de familie și nu pare îngrijorat nici de prezent, nici de viitor.

Stephen, aidoma omonimului său din *Portret al artistului la tinerețe*, își începe studiile la școala Clongowes Wood College, o școală particulară cu internat frecventată de fii de magistrați și de oameni cu dare de mână, situată cam la treizeci de kilometri spre sud de orașul Dublin. În perioada respectivă, familia Daedalus locuiește în Bray, oraș rezidențial și stațiune climaterică situată cam la douăzeci și cinci de kilometri spre sud de Dublin. Întrucât domnul Daedalus risipește bunurile familiei și nu are grijă să le înlocuiască, aceasta trebuie să se mute la Blackrock și mai apoi la Dublin. În momentul începerii acțiunii, familia este foarte strâmtorată și locuiește în Fairview, un cartier din partea de nord-est a orașului Dublin, departe de University College, care se află pe latura sudică a parcului St Stephen's Green.

Pentru cititorul care ia contact cu textul pentru prima oară, relația evenimentelor poate fi confuză, dat fiind caracterul fragmentar al manuscrisului. Astfel, evenimentele prezentate în ultimele șaptesprezece pagini se petrec *înaintea* evenimentelor care sunt descrise începând cu primele pagini. De aceea, rezumatul următor debutează cu pagina 145 de la sfârșitul cărții și apoi revine la pagina întâi.¹

În timpul vacanței de primăvară, Stephen îl vizitează pe domnul Fulham, nașul său, care locuiește în Mullingar și care îl sprijină pe tânăr plătindu-i taxele de școlarizare la University College. În timpul vizitei sale, Stephen se pronunță cu vehemență împotriva Bisericii și a naționalismului irlandez.

¹ Motivul acestei particularități a romanului este ușor de înțeles. Aceste șaptesprezece pagini au fost descoperite după ce *Stephen Eroul* a fost publicat. Evident, editorul nu a vrut să repărească și să repagineze întreaga carte, și de aceea a așezat aceste pagini la sfârșit.

În manuscrisul original, Stephen pare să se fi întors de la Mullingar pentru a frecventa cursurile din trimestrul al treilea al primului său an de studii la University College. În cursul unei conversații cu Părintele Butt, decan al colegiului și profesorul său de engleză, Stephen înfiripă o teorie a artei și a esteticii și începe să înlocuiască religia cu arta. Asumându-și rolul de poet și artist, el hoinărește deseori prin oraș în loc de a frecventa cursurile, iar fratele său, Maurice, devine o adevărată cutie de rezonanță pentru teoriile sale literare. Deși se află abia în primul an la universitate, Stephen primește măgulitoare invitație de a prezenta o comunicare la Societatea Literară și Istorică a colegiului. În această perioadă, el trăiește „cea mai durabilă influență a vieții sale“ (40)¹; îl descoperă pe Ibsen și, pentru a-i citi opera în original, studiază daneza și norvegiana.

Pentru a se distra, duminica seara Stephen vizitează familia Daniel, unde o întâlnește pentru prima oară pe Emma Clery. Cu ajutorul unei cunoștințe, Madden, Stephen încearcă să o întâlnească din nou pe Emma, dar Madden vrea să îl atragă de partea naționaliștilor irlandezi. Drept răspuns, Stephen îi învinuiește deschis pe irlandezi, însă în cele din urmă hotărăște să învețe limba pentru a putea fi în preajma Emmei Clery, ea însăși o înfocată apărătoare a cauzei naționaliste. Stephen se înscrie la un curs pentru a învăța irlandeza și se trezește înconjurat de un grup de naționaliști. Reușește să o întâlnească pe Emma Clery la cursuri, dar aceasta vorbește atât de frecvent despre Părintele Moran încât Stephen devine gelos. El este atras numai de fizicul Emmei, fiind total bulversat de felul ei de a fi, strident și provocator.

În timp ce redactează eseu literar, Stephen începe să își elaboreze teoria estetică. El definește arta lirică, epică și dramatică, și apoi încearcă să arate ce înseamnă artistul, precum și noțiunile de clasicism

¹ Toate referirile din paranteză fac trimitere la ediția publicată de New Directions, New York, 1963.

și romantism. Când le arată lui Maurice și lui Madden eseul „Arta și viața”, cel din urmă consideră că este bine scris, dar în același timp prea profund. Mama lui Stephen, care nu este o persoană deosebit de educată, îl ascultă pe Stephen citindu-i lucrarea. Când ea îl întreabă despre Ibsen, Stephen îi dă câteva piese să le citească. El este surprins să afle că mama sa capătă o admirație pentru Ibsen. Cu o săptămână înainte de a-și prezenta lucrarea, Stephen i-o dă lui McCann, cenzorul Societății Literare, care, spre uimirea lui Stephen, o predă mai departe rectorului colegiului spre aprobare. După ce Whelan, secretarul Societății, îl informează pe Stephen că lucrarea sa este tabu, adică interzisă, acesta are o întrevvedere cu rectorul și discută cu el despre artă. Întrevederea se încheie pe o notă neconcludentă.

În cele din urmă, Stephen își prezintă lucrarea, care este aspru criticată de cinci sau șase vorbitori ostili. Chiar și Părintele Butt, care cere cuvântul declarând că va vorbi în apărarea lui Stephen, sfârșește prin a-l critica. Așadar, prezentarea lucrării este departe de a fi un succes pentru autor.

La scurt timp după acest eveniment, sora lui Stephen, Isabel, a cărei sănătate este șubredă, se întoarce acasă de la mănăstirea unde petrecuse o bucată de vreme. Domnul Daedalus, egoist și indiferent față de soarta familiei, nu este deloc încântat de întoarcerea fiicei sale.

Aflăm, de asemenea, că Stephen a încetat de a mai crede în Dumnezeu și de a mai fi catolic. Cu toate acestea, el și Cranly discută despre slujbele din Săptămâna Patimilor și merg împreună la aceste slujbe la Pro-Catedrala din oraș. În Vinerea Mare, Stephen ia parte la slujba de trei ore de la biserica iezuită din Gardiner Street. Atitudinea lui Stephen față de sora lui muribundă este egocentrică, lipsită de sentimente, chiar cinică. În aceste pagini, Stephen apare într-o lumină total nefavorabilă și sentimentele sale față de Isabel se transformă într-o tiradă anticatolică menită a-i servi drept autoapărare. Mama sa insistă ca el să-și „împlinească datoria de Paște”, adică

să se împărtășească, dar el se înfurie și declară că și-a pierdut credința. Mama sa ripostează, reproșându-i că suferă de orgoliu. Ulterior, Stephen îi spune lui Cranly că a abandonat Biserica și că nu poate nici măcar să simuleze împlinirea datoriei de Paște pentru a-i face plăcere mamei sale, deoarece acesta ar fi un gest de supunere față de Biserică. „Pentru el, a înceta de a mai fi catolic înseamnă a înceta de a mai fi creștin” (147).

Deoarece tatăl lui Stephen nu crede în necesitatea de a plăti chirie, familia trebuie să se mute deseori, fiind foarte strâmtorată din punct de vedere financiar. Isabel este pe moarte. Stephen își încetează vizitele de duminică seara la familia Daniel și își petrece timpul hoinărind pe străzile orașului împreună cu Lynch. Într-o seară, o întâlnește pe Emma Clery la bibliotecă și o însoțește până acasă. Pe drum, el îi spune că ar dori să asculte spovedania ei. Fiind irezistibil atras de fizicul fetei, el nu poate descoperi la ea nici o însușire sufletească și nu dorește altceva decât „o noapte nebună de dragoste cu ea”.

Isabel se stinge din viață și înmormântarea ei constituie un prilej de amare reflecții pentru Stephen, care condamnă Biserica, familia și întreaga societate pentru modul meschin în care sunt tratate asemenea evenimente.

Însoțind-o din nou pe Emma acasă de la bibliotecă, Stephen, deși încă puternic atras fizic de ea, hotărăște să n-o mai întâlnească niciodată, deoarece „compania ei era puțin înjositoare pentru simțul său de demnitate” (188). Când ea flirtează cu el în drum spre casă, el îi spune că acum nu mai este fată, ci femeie, observație care pare să o afecteze pe Emma în mod deosebit. După ce se desparte de ea, Stephen întâlnește o femeie cu pălărie neagră de paie, o prostituată, și îi dă tot mărunțișul din buzunar intonând cântarea de la slujba din Vinerea Patimilor. Ulterior, Stephen îi declară lui Lynch că nu se va mai întâlni niciodată cu Emma. Amândoi sunt de acord că Emma este frivolă, dar și că Stephen nu o va putea seduce fără să se căsătorească

cu ea. Într-o dimineață, în timp ce se află la lecția de italiană, Stephen o zărește de la fereastră pe Emma și iese în fugă din cameră, o ajunge din urmă și îi spune că vrea să petreacă o noapte de dragoste cu ea, după care nu se vor mai întâlni niciodată. Auzind aceasta, ea se îndepărtează izbucnind în lacrimi. Când Stephen îi relatează acest episod lui Lynch, prietenul său îi răspunde râzând. Întâlnindu-se din nou, întâmplător, Emma îl ocolește pe Stephen.

Un pasaj în care emisari anonimi ai Bisericii se străduiesc să-l convingă pe Stephen să nu o abandoneze aruncă o lumină asupra luptei ce se desfășoară în conștiința tânărului (204).

Relațiile dintre Stephen și Cranly cunosc o perioadă de înstrăinare, care caracterizează în egală măsură și relațiile sale cu părinții. Când doamna Daedalus îi spune că a vorbit cu confesorul ei despre el, Stephen se înfurie peste măsură. Deși tună și fulgeră împotriva Emmei Clery, amestecând cuvinte ce exprimă, pe de o parte, patima și, pe de altă parte, fervoarea religioasă, Stephen începe să compună o *Vilanelă a ispășitoarei*. El intenționează să colecționeze *epifanii* și îi explică lui Cranly ce înseamnă acest cuvânt, începând totodată să își definească teoria estetică.

În sfârșit, Stephen și Cranly susțin examenele semestriale și Cranly „cade“, iar Stephen primește o notă de trecere minimă. După ce Cranly pleacă la Wicklow, Stephen își petrece vara pe insula Bull, împreună cu Maurice. El arde versurile scrise până acum pentru că sunt „romantice“. Când Părintele Butt încearcă să obțină sprijin financiar pentru ca Stephen să își poată continua studiile la colegiu și când îi oferă acest ajutor, Stephen refuză. Cartea se încheie cu Stephen rostind o tiradă vehementă împotriva Bisericii.

Romanul este construit ca o suită de episoade sau scene, care uneori oglindesc un conflict religios, politic sau sentimental, iar altele evoluția unei idei, sau descriu minuțios diverse situații într-o manieră

naturalistă. Temele importante ce se desprind din paginile cărții îmbrățișează viața de familie, prietenii lui Stephen, viața în Dublin, catolicismul și arta. Se poate spune că dezvoltarea lui Stephen ca om și ca artist este un proces care parcurge și depășește primele patru aspecte ale existenței pentru a afirma arta ca suprema sa împlinire. Numai după ce va fi parcurs aceste trepte și va fi elaborat o teorie artistică, el se va întoarce la cele patru teme, pentru a afla în ele un izvor de inspirație. De fapt, pentru a-și împlini menirea artistică, el trebuie să se întoarcă la aceste teme, dar înainte de a putea face acest lucru trebuie să decidă ce fel de ființă este artistul și ce semnificație are arta. Dacă din punct de vedere autobiografic cele două țeluri se confundă, din punct de vedere literar este important de subliniat că nu doar Stephen Eroul are importanță, ci și Stephen Artistul.

Teoria estetică de care cititorul ia cunoștință citind romanul *Portret al artistului la tinerețe* este prezentată într-o manieră pe deplin cristalizată în *Stephen Eroul*. Acest subiect este evocat pentru prima dată în cursul celor două conversații dintre Stephen și Părintele Butt, decanul colegiului și profesorul său de engleză (27-29). În prima conversație, el dovedește iscusință în folosirea cuvintelor, Părintele Butt¹ devenind „șinta“ glumelor sale atunci când Stephen recurge la diverse jocuri de cuvinte, așa cum este, de exemplu, cel în care apare verbul *to detain*².

Aproape ca o ripostă (sau cel puțin astfel interpretează Stephen scena), în dimineața următoare Părintele Butt enunță prima parte importantă a teoriei sale estetice în fața lui Stephen. Este vorba de distincția pe care acesta o face aprinzând focul, între artele utile și artele liberale. În timp ce ascultă, Stephen reflectează la „resturile de lumânare care se topeau cu repeziciune și la reproșul cuprins în comportamentul preotului“ (28). El nu poate sau nu vrea să aprofundeze

¹ Butt – capăt, șintă.

² *To detain* – a ține în loc, a reține în închisoare.